

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра економіки, права та управління бізнесом

**РЕФЕРАТ**  
**кваліфікаційної роботи**  
**на здобуття освітнього ступеня магістр**  
зі спеціальності 076. «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»  
за освітньо-професійною програмою  
«Муніципальна економіка»

на тему: **«СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ СПІВРОБІТНИЦТВА  
ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД»**

**Виконавець:**

Студентка ФЕУП

Арнаутова Валерія Валеріївна \_\_\_\_\_

**Науковий керівник:**

к.е.н, доцент

Фіалковська Анастасія Андріївна \_\_\_\_\_

**Одеса 2020**

## ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

**Актуальність теми.** Зважаючи на активне продовження реформації інституту місцевого самоврядування та впевнений рух України в європейському напрямку, співробітництво територіальних громад як нова форма політики місцевого та регіонального розвитку значно підвищує свій потенціал. Територіальні громади в світі вже давно визнані одним із найефективніших методів вирішення проблем сталого розвитку на місцях. Досвід багатьох країн світу вказує на те, що органи місцевого самоврядування не об'єднані в територіальні громади не є абсолютно самодостатніми в аспекті ресурсного забезпечення.

У зв'язку з цим територіальні громади та їх співробітництво можна трактувати як інноваційну форму діяльності багатьох громад та нейтралізації наслідків нераціонального розподілу функцій та ресурсів між різними рівнями публічної влади, недосконалої роботи організації територіальної влади тощо.

Механізм співробітництва територіальних громад створює додаткові можливості для підвищення спроможності територіальних громад шляхом об'єднання фінансових та матеріальних ресурсів для вирішення спільних соціально-економічних проблем, реалізації інвестиційних проектів, ефективного використання коштів місцевих бюджетів, підвищення дієвості управлінських рішень тощо.

Враховуючи постійне поглиблення соціально-економічних проблем, підвищення циклічності економічних криз, обмеженість фінансових ресурсів державного сектора необхідність підвищення ефективності співробітництва територіальних громад як одного з найбільш ефективних методів вирішення проблем розвитку інфраструктури та стимулювання регіонального розвитку не викликає жодних сумнівів. Усі вищенаведені твердження обумовлюють актуальність дослідження та його необхідність з огляду на потребу популяризації співробітництва територіальних громад.

**Мета роботи** - дослідження стану та перспектив співробітництва територіальних громад в Україні.

### **Завдання роботи:**

- 1) розглянути територіальні громади в якості об'єкта муніципального співробітництва;
- 2) визначити поняття, завдання та форми співробітництва територіальних громад ;
- 3) розглянути державно-правове регулювання співробітництва територіальних громад ;
- 4) охарактеризувати державну політику щодо співробітництва територіальних громад в Україні;
- 5) провести аналіз показників співробітництва територіальних громад в Україні;
- 6) здійснити прогнозування стану співробітництва територіальних громад в Україні засобами математичного моделювання;
- 7) виявити основні проблеми співробітництва територіальних громад в Україні;

8) обґрунтувати можливості використання міжнародного досвіду співробітництва територіальних громад в Україні;

9) розробити рекомендації щодо подальшого розвитку співробітництва територіальних громад в Україні.

**Об'єкт дослідження** - процес співробітництва територіальних громад.

**Предмет дослідження** - теоретичні та науково-практичні засади стану та перспектив розвитку співробітництва територіальних громад в Україні.

**Методи дослідження.** У процесі наукового дослідження застосовувалися загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання. Під час теоретико-методичного аналізу співробітництва територіальних громад із загальнонаукових методів застосовано аналіз та синтез, індукція та дедукція, абстрактно-логічний метод, методи класифікації, наукової абстракції, узагальнення. До спеціальних методів належать метод економічного аналізу (застосований під час аналізу показників співробітництва територіальних громад в Україні), методи математичної статистики (використані для прогнозування стану співробітництва територіальних громад в Україні засобами математичного моделювання), графічний (для наочного схематичного зображення результатів дослідження) та табличний методи (подання результатів зведення та групування показників співробітництва територіальних громад). Робота була здійснена при використанні програми офісного пакету MS Office -Microsoft Excel.

**Інформаційна база дослідження.** Інформаційно-довідковою базою слугували нормативно-правові акти України, матеріали наукових досліджень, а також різноманітні електронні ресурси, зокрема Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад, Міністерства розвитку громад та територій України, інтернет-порталу «Децентралізація в Україні».

**Структура роботи.** Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (89 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 11- сторінок. Основний зміст викладено на 101 сторінках. Робота містить 12 таблиць та 19 рисунків.

**Публікація.** За результатами виконання кваліфікаційної роботи підготовлено публікацію «Державне регулювання співробітництва територіальних громад», що було опубліковано у Науковому студентському віснику ФЕУП.

## ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «*Теоретичні аспекти співробітництва територіальних громад в Україні*» розглянуті територіальні громади в якості об'єкта муніципального співробітництва, визначені поняття, завдання та форми співробітництва територіальних громад, розглянуте державно-правове регулювання співробітництва територіальних громад.

У другому розділі «*Дослідження стану розвитку співробітництва територіальних громад в Україні*» охарактеризована державна політика щодо співробітництва територіальних громад в Україні, проведений аналіз показників співробітництва територіальних громад в Україні, здійснене прогнозування стану співробітництва територіальних громад в Україні засобами математичного

моделювання.

У третьому розділі «*Шляхи вдосконалення механізму співробітництва територіальних громад в Україні*» виявлені основні проблеми співробітництва територіальних громад в Україні, обґрунтовані можливості використання міжнародного досвіду співробітництва територіальних громад в Україні, розроблені рекомендації щодо подальшого розвитку співробітництва територіальних громад в Україні.

## ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило зробити висновки, основні з яких такі:

1. Територіальна громада як об'єкт муніципального співробітництва - це сукупність громадян, об'єднаних певною територією, на якій вони проживають, які мають спільні інтереси у вирішенні питань місцевого значення, та які беруть активну участь у їх вирішенні. Територіальна громада є первинним елементом системи місцевого самоврядування і поряд з іншими її елементами покликана забезпечити захист інтересів жителів певної адміністративно-територіальної одиниці. Основними ознаками територіальної громади є: інтеграційна, територіальна, інтелектуально-комунікативна, функціонально-цільова, організаційна, майнова та історико-культурна.

2. Співробітництво територіальних громад - це спільна діяльність двох або більше територіальних громад, яка відбувається на договірних засадах та у визначених на законодавчому рівні формах. Ця діяльність охоплює всі сфери життєдіяльності територіальної громади – інфраструктурну, житлово-комунальну, освітню, охорону здоров'я, екологічну та соціальну безпеку тощо. Основна мета співробітництва територіальних громад - це створення належних умов проживання на території, забезпечення соціально-економічного та культурного розвитку території, підвищення ефективності надання публічних послуг населенню та ін. Основними формами співробітництва територіальних громад в Україні є: делегування; спільний проект; спільне утримання; спільне утворення; спільний орган управління. Співробітництво територіальних громад, з огляду на його форму та організаційну модель в певній сфері, може мати такі очевидні економічні ефекти, як скорочення інвестиційних витрат, спільне використання ресурсів (автопарк, техніка та ін.), оптимізація робочих процесів тощо.

3. Державно-правове регулювання співробітництва територіальних громад визначаються низкою нормативно-правових актів з рівним рівнем юридичної сили, які в достатній мірі унормовують суспільні відносини в частині, що стосуються організації та розвитку співробітництва територіальних громад. Одним із напрямків державно-правового регулювання співробітництва територіальних громад в Україні є його державне стимулювання. Головними суб'єктами державної політики щодо співробітництва територіальних громад є Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство розвитку громад та територій України, обласні та районні ради. Важливу роль в організації та регулюванні співробітництва територіальних громад грає Всеукраїнська асоціація сільських та селищних рад.

4. На даний момент часу державна політика щодо співробітництва

територіальних громад ґрунтується на принципі взаємної вигоди і направлена на вирішення спільних проблем територіального розвитку. Практичне втілення державної політики щодо співробітництва територіальних громад проявляється через спільне фінансування (утримання) комунальних підприємств, у т.ч. полігонів для твердих побутових відходів, реалізацію різного роду спільних проєктів. Однак, в умовах обмеження фінансових ресурсів та недостатнього обсягу залучених капітальних інвестицій, державна політика щодо співробітництва територіальних громад потребує подальшого вдосконалення.

5. Проведений аналіз показників співробітництва територіальних громад в Україні свідчить, що станом на вересень 2020 року 1380 територіальних громад України використовує інструменти міжмуніципального співробітництва, уклавши 620 договорів у даній сфері. У регіональному аспекті, найбільш продуктивними в рамках співробітництва територіальних громад є Вінницька, Волинська, Житомирська, Львівська, Полтавська, Сумська, Харківська та Черкаська області. Загалом в Україні кількість проєктів міжмуніципального співробітництва у вересні 2020 року збільшилася, порівняно з аналогічним періодом минулого року на 34%, а порівняно з 2018 роком - на 178%. В свою чергу кількість територіальних громад, що скористалися міжмуніципальним співробітництвом у 2020 році, порівняно з 2019 роком збільшилася на 24%, а порівняно з 2018 роком – на 44%. Розвиток співробітництва територіальних громад відбувається переважно у сфері ЖКГ, а також освіти, охорони здоров'я, соціального забезпечення та інших сферах. Все це свідчить про парадигму місцевого самоврядування перетворити територіальні громади на спроможні суб'єкти регіонального розвитку та потужні економічні центри, здатні вирішувати самостійно будь-які проблеми соціально-економічного розвитку територій, що їм підпорядковуються.

6. В роботі було проведено прогнозування стану співробітництва територіальних громад в Україні засобами математичного моделювання, а саме за допомогою функції Ексель «ПРЕДСКАЗ» та методу трендового аналізу. Обидва застосовані методи математичного моделювання прогнозують суттєве збільшення кількості укладених договорів про міжмуніципальне співробітництво, а також зростання кількості територіальних громад, що скористаються міжмуніципальним співробітництвом в Україні в 2021-2023 роках.

7. Дослідження проблем співробітництва територіальних громад в Україні показує, що законодавець чітко не визначає, що співробітництво може здійснюватися лише між територіальними громадами одного рівня чи правового статусу, а також не висуває вимог щодо територіальної суміжності таких громад. Це дає змогу зробити висновок, що співробітництво територіальних громад України можна розглядати як альтернативу добровільному об'єднанню громад в контексті вирішення окремих завдань адміністративно-територіальної реформи в Україні. Також встановлено, що існує низка об'єктивних проблем для повноцінної реалізації співробітництва між територіальними громадами, серед яких не лише фактори консервативності владного сприйняття ініціатив територіальної громади з кооперації зусиль, але і відсутність чітких та ефективних інструментів реалізації співробітництва в силу низького рівня управлінської культури, правової освіти,

громадянської свідомості тощо.

8. В зарубіжних країнах співробітництво на рівні територіальних громад вже досить давно є популярним та з кожним роком ще більше розвивається. На відміну від вітчизняних форм міжмуніципальної співпраці в європейських країнах форми співпраці визначаються за статусом територіальної громади. Для прикладу, в Італії, Бельгії, Франції та Швеції територіальні громади об'єднуються в комуни. В Іспанії в об'єднання (синдикати) комун входить половина їх загальної кількості. Цим синдикатам держава гарантує більш сприятливий режим надання інвестицій, ніж окремим комунам. В Австрії територіальні громади співпрацюють як адміністративно-територіальні утворення найнижчого рівня з правом самоврядування й підпорядкування уряду федеральної землі. Яскравим прикладом вдалого співробітництва територіальних громад є Німеччина, федеральна земля Гессен. Завдяки своїй діяльності територіальні громади досягли значних показників економії у сферах водопостачання та забезпечення, очищення стічних вод, транспортного руху тощо. На відміну від України європейські держави більш активно використовують територіальні громади як один з методів подолання соціально-економічних проблем на місцях. Тому Україні варто перейняти позитивний досвід співробітництва територіальних громад за зразком європейських країн.

9. Можна сформулювати наступні рекомендації щодо подальшого розвитку співробітництва територіальних громад в Україні: розроблення та прийняття регіональними органами влади всіх областей української держави програм фінансової підтримки та стимулювання співробітництва територіальних громад; включення механізмів міжмуніципального співробітництва до регіональних програм соціально-економічного розвитку регіонів і запровадження на регіональному рівні моніторингу його використання; проведення роз'яснювальної роботи серед представників органів місцевого самоврядування щодо практичного використання положень Закону України «Про співробітництво територіальних громад» шляхом організації тренінгів, семінарів, круглих столів та інших заходів; поширення вітчизняного та зарубіжного досвіду позитивного міжмуніципальної співпраці, публічної підтримки та просування кращих практик співробітництва територіальних громад; формування мереж обміну досвідом з питань розвитку міжмуніципального співробітництва між органами місцевого самоврядування з різних регіонів України; організація дієвого державного та громадського контролю процесу реалізації та результатів проектів співробітництва територіальних громад.

## АНОТАЦІЯ

**Арнаутова В.В. «Стан та перспективи співробітництва територіальних громад».**

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» за освітньо-професійною програмою «Муніципальна економіка». – Одеський національний економічний університет. – м. Одеса, 2020 рік.

У роботі розглянуті територіальні громади в якості об'єкта муніципального співробітництва, визначені поняття, завдання та форми співробітництва територіальних громад, розглянуте державно-правове регулювання співробітництва територіальних громад.

Охарактеризована державна політика щодо співробітництва територіальних громад в Україні, проведений аналіз показників співробітництва територіальних громад в Україні, здійснене прогнозування стану співробітництва територіальних громад в Україні засобами математичного моделювання.

Виявлені основні проблеми співробітництва територіальних громад в Україні, обґрунтовані можливості використання міжнародного досвіду співробітництва територіальних громад в Україні, розроблені рекомендації щодо подальшого розвитку співробітництва територіальних громад в Україні.

**Ключові слова:** територіальні громади, муніципальне співробітництво, державно-правове регулювання, державна політика, прогнозування, аналіз, проблеми, зарубіжний досвід, рекомендації.

#### ANNOTATION

**Arnautova V.V. «Status and prospects of cooperation of territorial communities».**

Qualification work for a master's degree in specialty 076 «Entrepreneurship, trade and exchange activities» for the educational and professional program «Municipal Economy». – Odessa National Economic University. – Odessa, 2020.

The paper considers territorial communities as an object of municipal cooperation, defines the concepts, tasks and forms of cooperation of territorial communities, considers the state and legal regulation of cooperation of territorial communities.

The state policy on cooperation of territorial communities in Ukraine is characterized, the analysis of indicators of cooperation of territorial communities in Ukraine is carried out, the forecast of a condition of cooperation of territorial communities in Ukraine by means of mathematical modeling is carried out.

The main problems of cooperation of territorial communities in Ukraine are identified, the possibilities of using the international experience of cooperation of territorial communities in Ukraine are substantiated, recommendations for further development of cooperation of territorial communities in Ukraine are developed.

**Key words:** territorial communities, municipal cooperation, state and legal regulation, state policy, forecasting, analysis, problems, foreign experience, recommendations.